

Koristnost sadjoreje.

Velikrat je bilo že u „Novicah“ govoreno od velike koristnosti, ki jo sadjoreja kmetovavcem naklanja. Ker pa dobrih reči in naprav se ne more nikoli prehvati, podamo ljubim bravcem Novic tudi sledečo prelepo povestnico, ktera očitno kaže, da reja sadnih drevés gojiteljem svojim čudovitno koristi.

Na Nemškem, blizo mesta Darmstadt, je majhino selo, ktero Wallerstädten imenujejo. Bilo je nekđaj ubog kraj. O sedemletni vojski je tamkej nek francozsk vojak bolan in reven obležal. Ljudomili kmetje so ga prijazno sprejeli, in za-nj skerbeli, kar so mogli. Ozdravil se je. Hvaličen do svojih dobrotnikov sklene pri njih ostati, pridno delati, in tako pošteno se preživiti. Zaupali so mu živino, ter ga čednika izvolili.

Ko je živino pasel, je kmalo zapazil, da na veliki paši, ki jo le živina pohodi, bi še dovelj prostora bilo za marsiktero koristno drevó. To ga nameni, ob času, ko so bili živino vhlavili, u svojo domovino se podati. Kaj je nek tam opravljjal?

Požlahnjnih sadnih drevés je nakupil, in na herbtu jih nesel u svoje nemško selo. Posadil jih je po pašniku. Ponavljal je večkrat svoje potovanje, ter nasadil je malo po malo z žlahnimi drevesci celi pašnik.

Zdaj — po toliko letih — je tisti pred zanemarnjeni pašnik krasen sadovnjak, iz kteriga vasčani vsako leto za več sto tolarjev žlahnega sadja poprodajo. Nekđaj revne lesene bajtice poprejšne vasi so se spreobrnile u lepe zidane hiše, in sadno drevje okoli njih je studenec blagostanja za vesoljno sosesko. J. Š.

Slovnikiški pomenki.

K sostavku v 90. listu. *)

Ker se je v ljubih „Novicah“ v pisavi nekterih besed vprašanje vzdignilo, se mi zdí pripravno in prav v té reči svoje misli razodeti.

Ako ravno edinost in doslednost v pisavi ste žive potrebi, ju vender v navadni našem jeziku neprimerjeni pisatvi ni mogoče popolnoma doseči. Torej hočem tukaj le kaj malega opomniti, v čemur se po slovnikiških pravilih lahko zedinimo.

1. Od **lj** in **nj**.

V besedah „mergoljenje, žvergoljenje, poželjenje, boljenje, trohnjenje“ itd. je -ljen in -njen napak namesti -len, -nen, ker vsi glagoli tretje oblike, ki imajo v nedoločivniku -eti, dobivajo v terpivnem deležji -en, tedaj se mora pisati: mergoljenje itd. Le glagoli četerete oblike, ki imajo nedoločivnik s koncem -iti, pridevajo k terpivnemu deležju -jen, n. pr. svariti svarjen, kuriti kurjen, voziti vožen, prositi proščen. Tudi vožen in proščen imata svoj -jen, ako ravno se -j- pri njima ne vidi, in sicer zato ne, ker se -j- v šumiče vtopi, in ravno ta vtopljivost stori, da se sikoveci (Sauselaute) z, s, c v šumiče (Zischlaute) ž, š, č spremenjajo. Tako je tudi v: hvaljen, hranjen itd. -j- v **lj** in **nj**, gledé prave izreke, vtopljen. Pri nekterih glagolih te oblike se pa -j- izpahne, n. pr. spriden, nasiten (nekđaj nasičen) itd.

V krajih na Gorenškem in Dolenskem, kjer topljeni **lj** od prostega **l** dobro ločijo, ga izrekujejo pri vsih priložih pred-iv: zanašljiv, postrežljiv, dobrotljiv itd. To kaže, da ima **lj** v té zadevi tudi v pisanji svojo pravico. Tem se pridruži oziroma tudi: ljub, ključ, stopinja, gospodinja, draginja itd. Tanko, vganka in več družih, ki jih slovnica bolj razširno razodeva, pa ne najdemo s topljenim **nj** v tako razširjeni izreki, da bi jih mogli med une šteti.

*) Gotovo ljubo bo vsim našim pisateljem, da visoko učeni gosp. profesor Metelko, oče perve in naj bolj čislane slovenske slovnice, prvo besedo izgovorili so o vprašanji 90. lista „Novic“ in določili nektare pravila v dosego edinosti in doslednosti slovenske pisave, za ktero in da je v duhu narodnem si zdaj hvale vredno prizadevajo veljavni slovenski pisatelji na Dunaji in po vsih slovenskih krajinah. Da bi „viribus unitis“ kmalo ustanovili pravila, ktere naj bi bile potem vsim pisateljem zakonik! Vred.

2. Od **u** in **v**.

Nekteri ne vé, kdaj bi pred glagolom v in kdaj u pisali, in zato piše brez razločka v pomenu zdaj: vtaknem, vgasnem, vkradem itd., zdaj: utaknem, ugasnem, ukradem itd. Tukaj bi se lahko dosegla edinost in pravoslednost v pisavi po tem pravilu: Piši v 1) kadar pomeni djanje v kako reč (ein, hinein), n. pr.: vrinem, vtisnem, vložim itd.; 2) kadar pomeni na ali góri (takrat je v iz predloga vž): vložim (auflegen namesti vzložim), vzamem, vstanem itd. Sicer pa piši vselej u, ki velikrat nič drugzega ne pomeni kakor spolnjeno ali doveršeno djanje v doveršivnih glagolih, n. pr.: utopim, ulovim, ugledam itd. V tem ali unem pomenu dobiva ravno tisti glagol zdaj u zdaj v: utopiti (ersäufen), udariti (schlagen, perfectiv), in vtopiti (eintunken, einmengen), vdariti (einschlagen, auch perfectiv) itd. Iz tega se vidi, da vkradem, vmerjem, vkažem itd., ker se le spolnitev djanja naznanja, je z v napak pisano.

Tudi želim, da bi se v marsikterih posameznih besedah zedinili, in pisali, n. pr.: ven, vender, in ne: vun ali von, vunder ali vunder. Že nekđaj so pisali ven, ker se tukaj izgovarja polglasni e kakor v oven in se tudi izpahne kakor v tem, n. pr.: ven (hinaus), vnej (draussen), oven pri ovnej po starem (po novem pri ovnu). Nekteri pa méni: oven se mora pisati zavolj izpeljave, ker se v zunej (ali zvunaj, kakor nekteri pišejo) u izrekuje. Res je, da se v zunej u izrekuje, ali kakor se velikrat u v -ov ali -ev povzdigne, n. pr.: kupu-jem, kupov-ati, kralju-jem, kraljev-ati, tako se tudi v ali ev v u spremeni, tedaj je zunej iz ven, vnej, kakor bruno iz nekdanjega brevno, ali duri iz nekdanjega dveri itd. Po doslednosti v izpeljavi je tudi treba pisati: svetujem, verujem, kmetujem itd. ne svetjem, verjem, kmetjem itd.; iz tega se ne more izpeljati: svetovati, verovati itd., akoravno se v svetujem, verujem itd. po pravi izreki le polglasen u sliši.

To premembo v v u tudi v samostojnem predlogu vpeljati se mi ne zdí varno, ako ravno v pesmih to svobodo rad poterdim. Zakaj se mi prederzne premembe sploh nevarne zdé, si je lože misliti, kakor jih tukaj v preozkem prostoru dovoljno razložiti.

Še nekaj.

Po doslednosti in, kakor menim, večini govora bi se prilogi v ženskem in srednjem dvojniki mogli deležjem kakor sicer sploh, in ne imenom enakokonečno pisati, toraj na pr.: lepe (in ne lepi) hiši ste bile prodane.

Metelko.

Ozir po svetu.

Ogled podonavskih krajev, kjer je zdaj turško-rusovska vojska.

Oči celega sveta obrnjene so zdaj na kraje dolnje Donave, kjer sta Turk in Rus vojsko začela. Poglejmo enmalo, kakošni so ti kraji.

Dežele te so velika, le proti izhodu odprta okroglina, ktero od spred mejí černo morje. Na obéh straneh, proti severu in jugu, se dvigujejo gore, proti jugu mogočni Balkan, proti severu planine, ktere delajo rob Erdeljskega proti Vlahii. Obé te stranske steni velike kroglíne se sklenete proti zapadnemu ozadju v širokem polkrogu in jo tako zaklenete proti Serbii, Ogerskem in Banatu z gorato zagravo, skozi ktero se Donava med Belo cervkijo in Oršovo tesno vali.

Med to široko okrajno, med črnem morjem proti izhodu, med Balkanom in njegovimi berdi proti zahodu, in med erdeljskimi planinami proti severu se razprostira 140 ur dolga in 16 do 40 ur široka Vlaška planjava. Ta 600 štirjaskih milj velika skoz in skoz enakolična dolina dobiva svoj naravni stan in politično razdeljenje od dolnje Donave.

Ob Donavi na desno in levo je veliko terdnjav in okopov, v kterih imate zdaj turška in rusovska armada *) svoje tabore. Na desnem bregu na dolgi dolgi poti od Oršove noter do Rasove so turške terdnjave, ki so veliko močnejši od unih, ki leže na levem bregu, kjer so se Rusi ustavili; desni breg je tudi

*) Odkar je to pisano, so Turki že v nekterih krajih iz desnega brega se tudi na uno stran Donave spustili. Vred.